

İbrahimli Çingiz Allahyar oğlu
İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin
“Beynəlxalq ticarət və logistika” kafedrasının müdiri,
E-mail: ch.ibrahimli@yahoo.com ;
ORCID: 0000-0002-3724-9999

ELEKTRON BİZNES VƏ İNNOVASIYALARIN İDARƏ OLUNMASININ QARŞILIQLI TƏSİRİNİN TƏDQIQI

Xülasə

Tezisdə müasir qlobal iqtisadiyyatda elektron biznes texnologiyalarının tətbiqi və innovasiyaların idarə edilməsinin qarşılıqlı təsiri tədqiq edilir. Qeyd olunur ki, rəqəmsal transformasiya iqtisadiyyatın strukturunu dəyişdirərək müəssisələr üçün yeni biznes modelləri, bazarlara daha geniş çıxış və əməliyyat səmərəliliyi yaradır. Elektron biznes satınalma, istehsal, satış, maliyyə və idarəetmə proseslərinin rəqəmsal platformalar üzərindən həyata keçirilməsini təmin edir və transaksiya xərclərinin azalmasına, məlumat axınının şəffaflaşmasına, müştəri təcrübəsinin yaxşılaşmasına şərait yaradır.

İnnovasiyaların idarə edilməsi isə elmi biliklərin kommersiyalaşdırılması, yeni texnologiyaların hazırlanması və bazara çıxarılmasının strateji əsasını formalaşdırır. Bu proses elektron biznesin davamlı və rəqabətqabiliyyətli olmasını təmin etməklə yanaşı, yüksək texnologiyalı iqtisadi strukturun yaranmasına töhfə verir. Elektron biznes innovasiyalar üçün effektiv platforma rolunu oynayır, innovasiya idarəetməsi isə elektron biznes həllərinin səmərəliliyini artırır. Bu qarşılıqlı təsir iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvəsi kimi məhsuldarlığın artmasına, yeni dəyər zəncirlərinin formalaşmasına, investisiya cəlbediciliyinin yüksəlməsinə və ixrac imkanlarının genişlənməsinə səbəb olur. Bununla yanaşı, kiber təhlükəsizlik, rəqəmsal bacarıqların çatışmazlığı və infrastruktur bərabərsizliyi kimi problemlərin aradan qaldırılması üçün müəllif tərəfindən təkliflər irəli sürülür.

Açar sözlər: e-biznes, innovasiyaların idarə olunması iqtisadi artım.

Summary

The thesis examines the interaction between the application of electronic business technologies and innovation management in the modern global economy. It is noted that digital transformation changes the structure of the economy, creating new business models, broader market access, and higher operational efficiency for enterprises. Electronic business enables the implementation of procurement, production, sales, finance, and management processes through digital platforms, contributing to lower transaction costs, greater transparency of information flows, and improved customer experience. Innovation management, in turn, forms the strategic basis for the commercialization of scientific knowledge, the development of new technologies, and their introduction to the market. This process not only ensures the sustainability and competitiveness of electronic business but also contributes to the formation of a high-technology economic structure.

Electronic business serves as an effective platform for innovations, while innovation management enhances the efficiency of e-business solutions. This interaction acts as a key driving force of economic growth by increasing productivity, fostering the formation of new value chains, enhancing investment attractiveness, and expanding export opportunities. At the same time, the

author puts forward proposals to address challenges such as cybersecurity risks, the lack of digital skills, and infrastructural inequalities.

Key words: e-business, innovation management, economic growth.

Giriş

Qlobal rəqabətin gücləndiyi müasir iqtisadiyyatda innovasiyaların idarə olunması, elektron biznes (e-biznes) texnologiyalarının tətbiqi və rəqəmsal transformasiya bir çox ölkələrdə iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvələrinə çevrilmişdir. Rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı müasir iqtisadiyyatların strukturunu dəyişdirir və biznes mühitində yeni imkanlar yaradır. İnnovasiyalar yeni məhsulların, xidmətlərin və biznes modellərinin formalaşmasını təmin etdiyi halda, e-biznes iqtisadiyyatın rəqəmsal infrastrukturunu genişləndirir və bazar münasibətlərinin yeni formatını müəyyənləşdirir. Bu prosesin iki əsas istiqaməti kimi e-biznes və innovasiyaların idarə edilməsi arasında qarşılıqlı təsir iqtisadi artımın keyfiyyətinin yüksəlməsinə, resurslardan daha səmərəli istifadəyə və məhsuldarlığın artmasına şərait yaradır. Təqdirəlayiq haldır ki, ölkəmizdə həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər bu sahədə inkişaf potensialının reallaşması üçün əsas verir. Belə ki, ölkəmizdə e – biznesin və innovasiyaların inkişafı ilə bağlı müvafiq normativ - hüquqi baza formalaşdırılmış, əməli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycan Prezidentinin 2025-ci il 19 mart tarixli 530 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının 2025–2028-ci illər üçün süni intellekt Strategiyası” ölkəmizdə e - biznes və innovasiyaların idarə edilməsi ilə bağlı mühüm addımların atılmasını zərurətə çevirir. Bütün bunlar e – biznes və innovasiyaların idarə olunmasının qarşılıqlı təsirinin öyrənilməsinin aktuallığını sübut edir.

Tədqiqat

E – biznesə ilk dəfə 1997-ci ildə IBM şirkətinin mütəxəssisləri tərəfindən verilmiş tərifə görə “elektron biznes” (ing. Electronic Business, e-Business) əsas biznes proseslərin internet texnologiyalarının köməyi ilə dəyişdirilməsidir [3, s.17]. Müasir dövrdə bu anlayışa verilən müxtəlif tərifləri ümumiləşdirərək qeyd etmək olar ki e-biznes müəssisənin bütün fəaliyyət proseslərinin — satınalma, istehsal, satış, logistika, maliyyə, marketinq, xidmət və idarəetmə əməliyyatlarının rəqəmsal platformalar vasitəsilə həyata keçirilməsidir. Onun əsas komponentlərinə elektron ticarət, rəqəmsal ödəniş sistemləri, bulud texnologiyaları, platforma iqtisadiyyatı, süni intellekt əsaslı idarəetmə sistemləri daxildir. E-biznesin əsas məqsədi kimi əməliyyatların səmərəliliyini artırmaq, bazarlara çıxışı genişləndirmək, resursların idarə edilməsini optimallaşdırmaq və müştəri təcrübəsini yaxşılaşdırmaq və s. qeyd edilə bilər. E-biznes rəqabət mühitini dəyişir və müəssisələri innovasiyalara daha çox investisiya qoymağa sövq edir. Tədqiqatlar göstərir ki sahibkarlar biznes modelini tətbiq etmək üçün e-ticarətdən istifadə etdikdə innovasiyanın fərqli yollarını seçə bilərlər. [2, s. 279]

İnnovasiyaların idarə edilməsi olmadan rəqəmsal iqtisadiyyatda davamlılıq mümkün deyil. İnnovasiyaların idarə olunması - elmi biliklərin kommersiyalaşdırılması, yeni texnologiyaların hazırlanması, tətbiqi və bazara çıxarılması proseslərinin strateji planlaşdırılmasıdır. Yu.A.Naplekova qeyd edir: *“Məhsul innovasiyaları müəssisə və təşkilatların inkişafının vacib strateji amilləri kimi qalmaqda davam etsələr də, rəqabət mübarizəsində daha çox idarəetmənin bütün sahələrini tam əhatə edən yeniliklər kompleksindən istifadəyə üstünlük verilir.”*[4, s.166]

İnnovasiyaların səmərəli idarə olunması şirkətlərin rəqabət qabiliyyətini artırır, onları bazarda daha çevik və dayanıqlı edir. Bu, ölkə səviyyəsində yüksək texnologiyalı iqtisadi strukturun formalaşmasına gətirib çıxarır. M.Alamandi qeyd edir: *“Gələcəyə baxdıqda, davamlı innovasiya idarəetməsini...strateji hərəkətverici qüvvə kimi qəbul edən müəssisələr növbəti iqtisadi dövrün qabaqcılları olacaqlar. Davamlı innovasiya idarəetməsini tətbiqində liderlik edən*

təşkilatlar uzunmüddətli gəlirlilik əldə edəcək, brendin dayanıqlığını artıracaq, məqsədyönlü investorları və istehlakçıları cəlb edəcək və bərpa olunan global iqtisadiyyata əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verəcəklər...” . [1]

E – biznes aşağıdakıları təmin etməklə innovasiyaların tətbiqi üçün ideal mühit yaradır:

- yeni biznes modellərinin yaranmasını (platforma iqtisadiyyatı, elektron marketpleyslər, abunə əsaslı xidmətlər);
- bulud texnologiyaları ilə çevik əməliyyatları;
- böyük verilənlər və analitika vasitəsilə qərarların təkmilləşdirilməsini;

Digər tərəfdən, innovasiyaların idarə edilməsi e-biznesin səmərəliliyini artırdığından onun müvəffəqiyyəti innovasiya proseslərinin düzgün idarə olunmasından asılıdır. E-biznes fəaliyyətinin davamlılığı əsasən texnoloji yeniliklərin vaxtında tətbiqi, rəqəmsal həllərin modernləşdirilməsi, yüksək səviyyəli kibertəhlükəsizlik mexanizmlərinin quraşdırılması və rəqəmsal vərdişlərin/bacarıqların inkişafı ilə təmin edilir.

Beləliklə, innovasiya və e-biznes bir-birini tamamlayan iki strateji sahə kimi nəzərdən keçirilə bilər. Çünki innovasiyaların idarə olunması e-biznes texnologiyalarının inkişafını təmin etdiyi halda e – biznes də innovasiyaların kommersiyyalaşması üçün yeni və daha səmərəli platformalar yaradır. Bu qarşılıqlı təsirin əsas istiqamətləri bunlardır:

- yeni texnologiyaların (AI, IoT, Big Data) e-biznesdə tətbiqi;
- elektron kommersiya üçün innovativ logistik həllərin işlənməsi;
- elektron hökumət və rəqəmsal xidmətlərdə innovasiyaların sürətli yayılması;
- FinTech sektorunda yeni ödəniş və maliyyələşdirmə vasitələrinin yaranması;
- startap ekosistemində innovativ biznes modellərinin inkişafı.

E-biznes və innovasiyaların qarşılıqlı əlaqəsi müəssisələrin rəqabət qabiliyyətini artırır, rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafını sürətləndirir və milli iqtisadi artıma müsbət təsir göstərir. Tədqiqatlar göstərir ki, ənənəvi istehsal amillərindən daha güclü təsirə malik olan e-biznes və innovasiya iqtisadi artıma aşağıdakı mexanizmlərlə təsir edir:

1. Məhsuldarlığın artması. Rəqəmsal texnologiyalar resurslardan daha səmərəli istifadəyə imkan yaradır; əməliyyat xərclərini azaldır və istehsal proseslərini avtomatlaşdırır;
2. Yeni dəyər zəncirlərinin formalaşması. Platforma iqtisadiyyatı vasitəsilə istehsalçı və istehlakçı arasındakı vasitəçilər azalır;
3. İnvestisiya cəlb ediciliyinin yüksəlməsi. Texnoloji sektor daha yüksək kapitallaşma və mənfəət norması ilə xarakterizə olunur, bu isə xarici və yerli sərmayəni stimullaşdırır;
4. Əmək bazarında transformasiya. Yeni peşə sahələri yaranır: rəqəmsal marketing, məlumat analitikası, IT mühəndisliyi, kiber təhlükəsizlik və s.;
5. İxrac potensialının genişlənməsi. Elektron platformalar vasitəsilə yerli bizneslərin global bazarlara çıxışı asanlaşır.

Nəticə etibarilə, e-biznes və innovasiyalar iqtisadi sistemin strukturunu dəyişir və davamlı iqtisadi artım üçün yeni imkanlar yaradır. Bununla bərabər e-biznes və innovasiyaların idarə edilməsində kiber təhlükəsizlik riskləri, rəqəmsal bacarıqların çatışmazlığı, İKT infrastrukturunu üzrə regional bərabərsizlik, normativ-hüquqi tənzimləmədə boşluqlar, yüksək texnoloji investisiyaların maliyyələşdirilməsində bəzi çətinliklər kimi məhdudiyyətlər də müşahidə olunur.

Nəticə

E-biznes və innovasiyaların idarə olunmasının sintezi ölkələrin rəqabət qabiliyyətini artırır, iqtisadiyyatın modernləşməsini sürətləndirir və yüksək texnologiyalı, bilik əsaslı iqtisadi modelin

formalaşmasına imkan yaradır. E-biznes rəqəmsal transformasiyanın təmali kimi innovasiyaların yayılmasını sürətləndirir, innovasiyaların idarə olunması isə öz növbəsində e-biznesin davamlı inkişafını təmin edir. Bu qarşılıqlı təsir müasir dövrdə iqtisadi artımın vacib formalaşdırıcı amili kimi diqqəti cəlb edir. Fikrimizcə, e-biznes və innovasiyaların idarə edilməsi ilə bağlı çətinliklərin aradan qaldırılması üçün həm dövlət, həm də özəl sektor bu sahədə investisiyaları və innovativ təşəbbüsləri gücləndirməlidir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Alamandi, M. (2025) Sustainable Innovation Management: Balancing Economic Growth and Environmental Responsibility. *Sustainability* 2025, 17, 4362. <https://doi.org/10.3390/su17104362>
2. Yaqi Guo, HU Jun (2014). Research on Business Model Innovation of E-Commerce Era *International Journal of Business and Social Science* Vol. 5, No. 8; July 2014. Pp. 274-279.
3. Dyomina A.V. *Elektronnyy biznes: ucebnoye posobiye*. – Saratov, 2015.
4. Naplekova Yu.A. Aktualnost innovatsiy v kommerçeskoy deyatelnosti predpriyatiy i organizatsiy / Aktualnye nauçnye issledovaniya: ekonomika, upravleniye, investitsii i innovatsii: Materialy mejdunarodnoy nauçno-praktičeskoy konferentsii professorsko-prepodavatelskogo sostava i aspirantov. 3–7 aprelya 2017 goda: V 3 ç. – Belgorod: Izdatelstvo BUKEP, 2017. – Ç. 2. s. 164–170